

PRIKAZI IN OCENE

ALAIN BADIOU

MALI PRIROČNIK O INESTETIKI

Društvo Apokalipsa, Filozofska zbirka Aut, Ljubljana 2004, 221 str.

Badioujevo delo *Mali priročnik o inestetiki* (v prevodu Suzane Koncut in s spremno besedo Valentine Hribar-Sorčan) je vsekakor knjiga, ki ni namenjena zgolj ozkemu krogu tistih, ki so večji v sodobnih teorijah umetnosti in estetike. Nasprotno, v skladu z Badioujevo temeljno zastavitvijo filozofije, ki je razsrediščena v svojih pogojih (znanosti, politiki, umetnosti in ljubezni), je vsak od teh pogojev, torej v tem primeru tudi umetnost, hkrati temeljno mesto same filozofije. Zato *Mali priročnik o inestetiki* ni dobrodošlo branje le za estetike, umetnostne kritike, umetnike, ali pa za ljubitelje Badioujeve filozofije, ampak tudi, zelo splošno, za vsakogar, ki poskuša misliti svojo lastno sodobnost. Badioujeva »inestetika« narmreč ni teorija o umetnosti, teorija, ki jemlje umetnost za svoj objekt, pač pa »opisuje strogo filozofske učinke, ki jih proizvaja neodvisni obstoj nekaterih umetniških del«. (str. 5) Ne glede na to, da v knjigi prevladujejo reference na umetnost (zlasti na poezijo, prozo, ples, gledališče in film), pa so te reference mesto, ob katerih se razvije neka filozofska misel.

V prvem poglavju z naslovom *Umetnost in filozofija* Badiou pravzaprav po-

jasni zastavek celotnega inestetskega podjetja. Pojasni, kaj pomeni umetnost kot pogoj za filozofijo. Kako je mogoče zavozlati filozofijo in umetnost, ne da bi pri tem misel zapadla skušnjavi umetniške spekulacije? Kako je mogoče misliti vozle med filozofijo in umetnostjo, ki ne bi padel v režim gole histerizacije umetnosti? Ali, kot se izrazi Badiou, kako misliti par filozofije in umetnosti tako, da ta ne bi spominjal na neznosno razmerje Gospodarja in Histeričarke, v katerem ni umetnost nič drugega kot resnica, ki sprašuje filozofijo po svoji lastni identiteti? Badioujev odgovor je tu nedvoumen. Navezuje se na vprašanje odnosa med umetnostjo in resnico, ki ga opišeta kategoriji imanence in singularnosti. Prva preverja, ali je neka resnica notranja sami umetnosti ali pa je morda umetnost zgolj instrument neke zunanje resnice. Kategorija singularnosti pa preverja, ali je neka umetniška resnica zares bistveno resnica umetnosti, ali pa je morda lastna še kateremu drugemu miselnemu postopku. Filozofija je pod pogojem umetnosti zgolj, kolikor postavi, da je neka umetniška resnica umetnosti tako imanentna kot tudi zanjo singularna. Če torej umetnost proizvaja in skozi ne-

skončno množstvo del neke umetniške konfiguracije tudi misli svoje lastne resnice, potem je naloga filozofije, kolikor ne proizvaja lastnih resnic, po Badiouju dvojna: prvič, da te umetniške, sebi zunanje resnice pokaže, izpostavi, poudari, predela, in drugič, da jih poveže, sestavi, zavozla tudi z resnicami drugih miselnih postopkov, znanosti, politike, ljubezni, ter tako skozi resnice svojih pogojev izoblikuje neko misel svojega časa. Razmerje med filozofijo in umetnostjo torej ni dvosmerno: umetnost je »razrešena« filozofije, in sicer na račun svoje lastne imanentne neskončnosti, medtem ko je filozofija pogojena z umetnostjo, kar pomeni, da je filozofska misel mogoča le, kolikor operira v svoji inherentni zunanosti. Samo dejstvo, da umetnost proizvaja resnice, tako zavezuje filozofsko misel, da te resnice loči od mnenja. Zato ne prese- neča, da meri Badioujeva knjiga o inestetiki precej dlje od slabega estetskega pametovanja: »... vprašanje, ki se danes zastavlja, [je] naslednje in nobeno drugo: ali obstaja še kaj drugega razen mnenja, se pravi – naj mi bo oproščeno (ali pa ne) za izzivalnost –, ali obstaja še kaj drugega od naših ‘demokracij’?« (str. 27) Badiou seveda odgovarja pritr- dilno: misel ni enaka mnenju, so resni- ce in je filozofija, in vsa ostala poglavja *Malega priročnika o inestetiki*, v katerih filozofija misli umetniške resnice (pe- sem, ples, gledališče in film) kot svoje lastne pogoje in dispozicije, pravzaprav pričajo o tem, da je »naš čas vreden več kot ‘demokracija’, s katero se ponaša«. (Prav tam.)

Poglejmo, kako funkcionira ineste- tika na ravni poezije. Kakšne učinke ima resnica-pesem na filozofsko misel oziroma kaj za misel pomeni, da je pod pogojem neke pesniške resnice? Badi-

ou skozi različna približevanja pesni- škim resnicam (Pessoa, Celan, Labid Ben Rabia, Mallarmé) izpostavi nasled- nje: po eni strani, da pesem danes ni ujeta v platonski *mimesis* in zato izrinje- na iz matematičnega mišljenja oziroma filozofije. Da je torej treba misliti neko bistveno sorodnost pesniške metafore in matema, sorodnost, ki je sorodnost v številu – znan je Mallarméjev verz iz pesniškega *Meta kock*: »Edino število, ki ne more biti nobeno drugo«. Pesem je misel, ki se izroča v materiji jezika. Je neka resnica, ki se misli, njeno ne- imenljivo pa je sama neskončna moč jezika. In, po drugi strani, da je treba misel odtegniti opoziciji platonizma (afirmaciji transcendentne Ideje) in antiplatonizma (afirmaciji imanentne moči čutnega), ki ga opiše filozofska modernost. Dispozitiv mišljenja, ki ga Badiou potegne iz Pessoajevega pes- niškega ustvarjanja, je naslednji: »Do- pustiti sorazsežnost čutnega in Ideje, *toda* ne pristati na nič v zvezi s tran- scendentnostjo Enega. Misliti, da so le množstvene singularnosti, *toda* iz tega ne potegniti ničesar, kar bi spominjalo na empirizem«. (str. 67) Tu vmes, med Platonom in anti-Platonom, se razpira filozofija množstva, praznine, neskonč- nega, resnice in zvestobe.

Kontekst (filozofske) modernosti Badiou še nekoliko natančneje razvi- je ob delih Mallarméja in Labida Ben Rabie, kjer poda tudi izredno koncizno razumevanje sodobne figure gospo- stva. Obe pesmi, tako Mallarméjev *Met kock* kot tudi Rabijeva oda, artikulirata trojico kraja, gospodarja in resnice. Iz- hajata iz neke radikalne praznine, ne- zadostnosti govornice, golega kraja, puš- čave, prazne zemlje, brezbriznosti, ki je pogoj, da nastopi neka resnica. Iz te začetne pesemske praznine sta možna

dva izhoda, dve figuri gospodarja: *Met kock* predstavi gospodarja, ki v praznoti kraja okleva pri odločitvi, ali bi vrigel kocke ali ne, gospodarja, ki je nesposoben izbire. Ekvivalenca izbire in ne-izbire, ki je metafora za izginotje samega gospodarja, predstavlja najprej nevarnost, da se ne bo zgodilo nič drugega razen kraja, nato pa priključuje Ozvezdje, transcendentno brezimnost resnice. Rabijeva oda pa iz začetnega puščavskega izginjanja skozi fazo nostalgije in obnavljanja energije priključuje gospodarja pravične izbire in univerzalnega zakona, torej gospodarja resnice. Po Badiouju kontekst modernosti opiše oklevanje med tema dvema dispozicijama: bodisi resnica nastopi kot posledica žrtvovanja gospodarja, ki se je razpustil v pustinji praznega mesta, bodisi ta puščinja izzove fikcijo gospodarja, ki izbere in odloči resnico. Resnica je torej bodisi brezosebna, znanstvena, ker gospodar manjka, ali pa je gospodarjeva. Prva nakazuje transcendenco, druga pa pokorščino: »Modernost je to, da ne moremo pametno izbrati v zvezi z odnosom med gospodvom in resnico. Ali je resnica razdružena od gospodarja? To je demokracija. A tedaj je resnica v celoti ovita v mrak, resnica je transcendentna mahinacija tehnične in kapitalistične ureditve. Ali je resnica združena z gospodarjem? A tedaj je nekakšen imanentni teror, neizprosni ljubezenski transfer, nepremakljivo zlitje policijske moči države in subjektivnega trepetanja. Obakrat izgine možnost izbire, pa naj bo gospodar žrtvovan v dobro neke brezimne moči, ali pa od nas zahteva, naj se žrtvujemo iz ljubezni do njega.« (str. 79)

V razrešitev te moderne dileme Badiou predlaga konstrukcijo mišljenja, ki se bo sicer navezovalo na praznino,

a se bo izognilo figuri gospodarja. Trojico kraja, gospodarja in resnice tako zamenja trojica kraja, resnice in subjekta. Namesto nemogoče izbire brez gospodarja in gospodarjeve resnice artikulira obenem imanentno in brezimno resnico, ki ne priključuje gospodarja, a je kljub temu izbrana in odločena. Ime te odločitve brez gospodarja, ki izhaja iz preizkušnje golega kraja, je subjekt, subjekt kot končen fragment neskončnega postajanja resnice. Resnica nima gospodarja, vanjo se lahko vpiše vsakdo, ki izbere, da ji bo zvest.

Badiou seveda tu postopa striktno aksiomatično. Pogoji, ki jih misli postavlja pesem, pa tudi ostale umetniške resnice, so namreč pogoji same misli in njene ontološke določenosti. Zato ne preseneča, da je tema, ki je v *Malem privočniku o inestetiki* vseskozi prisotna in ki se ji Badiou kar ne more izogniti, ontologija. Skorajda v vsaki umetniški miselni variaciji najdemo aksiomatično razporeditev Badioujevih temeljnih ontoloških postavk. Tako je denimo ples metafora za misel v trenutku čiste dogodkovne odgoditve, za misel, ki je še neodločena, brez imena. V gledališču kot pozitivnem nasprotju plesa gre za srečanje z idejo, v filmu pa za njen prehod, ki je paradigma njene inherentne nečistosti (kar je tipična značilnost filma kot nekonsistentne umetnosti, sestavljene iz ostalih). Medtem ko bi lahko za Badioujevi interpretaciji Beckettovega *Worstward Ho* (*Na slabše*) in Mallarméjevega *Favnovega monologa* nekoliko na hitro rekli celo, da je mogoče v njiju razbrati celotno Badioujevo ontologijo »v malem«. Vprašanje, ki se ob tem postavlja, je naslednje: zakaj in od kod ta nenehna prisotnost temeljnih ontoloških aksiomov, aksioma o množtvu, praznini, dogodku, resnici,

zvestobi itd.? Zakaj v inestetiko, v umetnost kot enega od pogojev filozofije nenehno vdira drugi, matematični pogoj? Hitri bralec bi namreč Badiouju zlahka očital, da umetniške resnice obrne tako, kakor mu ustreza, da skratka v njih vidi to, kar hoče videti. Kar bi pripeljalo bodisi do relativistične sodbe, da je filozofija pod pogojem umetnosti takšna, kakršna hoče biti, bodisi do cinično-nihilistične drže, da sploh ni nobene resnice in nobene filozofije. Toda takšno sklepanje bi bilo prenačljeno. Ne zato, ker Badiou umetniških resnic ne bi dejansko aksiomatično odločil, pač pa zato, ker je takšno početje edini možen izhod iz relativizma interpretacij in odpovedi mišljenju. Če je aksiomatika vseskozi na delu, je to zato, ker je umetniška resnica pogoj (filozofske) misli, ki je, kar je ena temeljnih Badioujevih postavk, »isto kot bit«. Misel kot taka je skratka vselej že aksiomatična, ker je bit kot bit matematika in ker je bit vselej odločena. Toda tu je treba takoj pripomniti, da takšna aksiomatika ni poljubna. Ne temelji na partikularni izbiri, ampak je posledica odločitve praz-

nine, ki vztraja v osrčju sleherne misli. Odtod izhaja tudi značilni Badioujev filozofski slog: mešanica aksiomatike (matematike) in tem, ki izvirajo iz filozofskih pogojev. Toda vprašanje ostaja: ali je matematika kot eden od pogojev filozofije, kolikor je pogoj same misli, hkrati tudi pogoj ostalih pogojev? Oziroma drugače, ali so ostali pogoji, kolikor je ontologija matematika kot taka in ne le aksiomatika, zgolj matematične metafore?

Ker se tu dotikamo obsežnega problema matematične »metagovorice«, matema, ki bi terjal precej več prostora in bi daleč presegel okvire pričujočega prikaza, naj ostane ta specifični problem matematike zaenkrat odprt, bodoči bralec *Malega priročnika o inestetiki* pa naj sam presodi, ali bi Badioujev postopek inestetiziranja umetniških del lahko potekal brez koncizne aksiomatične misli, ki ostaja za Badiouja edini način, kako je mogoče prekiniti z množtvom »demokratsko-kapitalističnih« možnosti.

Ana Žerjav